

Wegwijzer Implementatie

Wegwijzer voor de aanjager van de implementatie van SABA

Inleiding

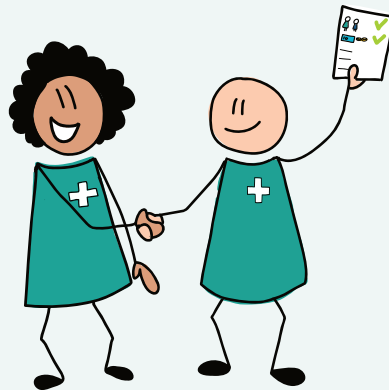
Ongeveer de helft van de mensen met dementie krijgt apathie. Apathie heeft gevolgen voor de persoon met dementie, voor naasten en voor zorgprofessionals. De interventie 'Samen in Actie bij Apathie' (SABA) biedt naasten en zorgprofessionals in verpleeghuizen handvatten voor het opmerken, onderzoeken en onderbreken van apathie bij mensen met dementie.

Wil je met SABA aan de slag? Dan is het belangrijk om eerst een aanjager aan te stellen. Die aanjager is een professional (bijvoorbeeld een psycholoog) die zelf enthousiast is om met SABA te werken, die in staat is anderen enthousiast te maken en te houden, en die zich blijvend inzet voor het opmerken, onderzoeken en onderbreken van apathie. Ons advies is om deze rol met z'n tweeën op te pakken, waarbij het helpend kan zijn om allebei een verschillende rol of achtergrond te hebben. Ben je zelf psycholoog? Dan kan je bijvoorbeeld de gespecialiseerde verzorgende/verpleegkundige psychogeriatric, die de aanjager is voor de uitvoering van SABA, betrekken.

Aan de hand van deze wegwijzer – gebaseerd op praktijkervaringen – kan de aanjager SABA stap voor stap implementeren, samen met een team. De wegwijzer gaat uit van implementatie van SABA in de zorg voor één of enkele mensen met dementie en apathie. Wil je SABA implementeren op afdelings-, locatie- of organisatieniveau? Per stap zijn hiervoor aanvullende tips beschreven.

De implementatiestappen

Stap 1 Voorbereiden

Als aanjager start je met het in kaart brengen van sleutelpersonen die nodig zijn voor de implementatie van SABA. Draagvlak is namelijk cruciaal om een implementatie uiteindelijk duurzaam te borgen. Stel jezelf de vraag wie er bij de implementatie betrokken moeten worden en of zij de meerwaarde zien om er actief mee aan de slag te gaan. Denk aan:

- Zorgprofessionals: medewerkers zorg & welzijn (waaronder gastvrijheidsmedewerkers, woonondersteuners/begeleiders), artsen en psychologen;
- Naasten: familieleden, vrienden of burens die nauw betrokken zijn bij het dagelijks leven van de persoon met dementie;
- Vrijwilligers: vrijwilligers die een rol spelen in de zorg voor mensen met dementie, zonder dat zij een persoonlijke relatie hebben met deze mensen.

Bedenk per betrokkene ook welke mate van betrokkenheid passend is: is informeren voldoende, moeten zij actief meedoen in de uitvoering, of is er iets daartussen nodig? Je kunt de 'Handreiking uitvoering SABA' lezen om hier meer ideeën over te krijgen.

Zoek enkele gemotiveerde zorgprofessionals die onder de sleutelpersonen vallen. Indien mogelijk betrek je ook één of enkele naaste(n) en vrijwilliger(s). Samen vormen jullie een 'werkgroep'. Aan de hand van de PowerPoint presentatie 'Organisatie Wijs' licht je aan de werkgroep toe wat apathie bij dementie is en wat de interventie SABA inhoudt. Beantwoord daarna samen de volgende vragen:

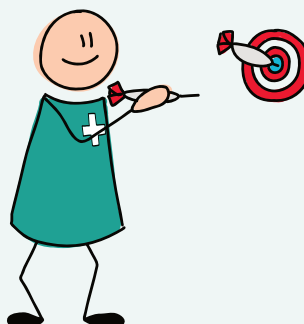
- In hoeverre is er al aandacht voor het onderwerp apathie?
- Wat zouden jullie willen bereiken rond apathie bij mensen met dementie? Welke aanpak past het best bij jullie en bij de organisatie?
 - Zijn er een paar specifieke mensen met dementie waarvan jullie vermoeden dat ze apathie hebben, waar je SABA wilt inzetten?
 - Of willen jullie SABA een structurele plek geven door het in te zetten op afdelings-, locatie- of organisatieniveau?

Het is belangrijk om gedurende het implementatieproces goed voor ogen te blijven houden waarom je SABA wilt implementeren en op welke schaal je dit gaat doen: bij één of enkele mensen met dementie, of op afdelings-, locatie- of organisatieniveau. Een belangrijke eerste stap is het opmerken van signalen die passen bij apathie. Dit doe je samen.

Overweeg je als aanjager om SABA direct op afdelings-, locatie- of organisatieniveau te implementeren? Ga dan na of je extra sleutelpersonen moet betrekken. Je kunt bijvoorbeeld denken aan een teamleider en een medewerker kwaliteit. Ook het betrekken van een afgevaardigde van de raad van bestuur of het managementteam kan zinvol zijn. Idealiter kun je de implementatie van SABA vanaf het begin koppelen aan bestaande organisatiedoelen, bijvoorbeeld op het vlak van kwaliteit van leven.

Stap 2

Doel bepalen

Als werkgroep hebben jullie bepaald waar je naar streeft bij de implementatie. Belangrijk is nu om dit om te zetten in één of meer heldere doelen. Formuleer deze zo concreet mogelijk. Het SMART formuleren kan hierbij een hulpmiddel zijn. SMART staat voor **S**pecifiek, **M**eerbaar, **A**ceptabel, **R**ealistisch en **T**ijdgebonden.

Bijvoorbeeld: *De komende zes maanden hebben we bij twee mensen met dementie de signalen van apathie opgemerkt en onderzocht, apathie onderbroken zoals omschreven in de 'Handreiking uitvoering SABA' en de inzet van SABA geëvalueerd en onderhouden.*

Is helder welk doel of welke doelen nagestreefd worden met de implementatie van SABA? Deel die dan met andere sleutelpersonen die van belang zijn bij de implementatie (denk bijvoorbeeld aan een teamleider) en ga daarna verder naar implementatiestap 3.

Stap 3

Beïnvloedende factoren in kaart brengen

Om de implementatie te laten slagen, is het belangrijk rekening te houden met factoren die van invloed kunnen zijn. Factoren kunnen een bevorderend of een belemmerend effect hebben en betrekking hebben op:

- 1.** De innovatie zelf (in dit geval SABA), bijvoorbeeld:
 - Zijn er voldoende SABA-materialen voorhanden?
 - Is de toepassing van SABA relevant voor de persoon met dementie?
- 2.** De gebruikers, bijvoorbeeld:
 - Zijn de gebruikers enthousiast over de inzet van SABA?
 - Hebben ze voldoende kennis en vaardigheden?
- 3.** De organisatie, bijvoorbeeld:
 - Zijn zorgprofessionals gewend aan het invoeren van vernieuwingen?
 - Zijn er voldoende praktische mogelijkheden voor het onderbreken van apathie?
- 4.** De context, bijvoorbeeld:
 - Is er wet- en regelgeving waartoe je je moet verhouden?
 - Zijn er andere niet-beïnvloedbare factoren om rekening mee te houden?

Breng samen in kaart wat bevorderend en wat belemmerend kan werken bij de verschillende factoren, passend bij de schaal waarop je SABA wilt implementeren. Een hulpmiddel hiervoor is te vinden op de site van het UMCG: [4bc00906-df9e-0473-a521-322f237d45bc](https://www.umcg.nl/4bc00906-df9e-0473-a521-322f237d45bc).

Ook voor implementatie van SABA op afdelings-, locatie- of organisatieniveau ga je na wat bevorderend en belemmerend kan zijn. Op locatie- of organisatieniveau kunnen andere organisatorische aspecten een rol spelen. Denk bijvoorbeeld aan wijzigingen van visie of strategische koers.

Stap 4

Implementatiestrategie bepalen

In deze stap kijken jullie als werkgroep terug naar de beïnvloedende factoren en bedenken jullie welke bevorderende factoren je kunt versterken en welke belemmerende factoren je kunt minimaliseren. Hebben de gebruikers bijvoorbeeld niet genoeg kennis over apathie bij dementie? Dan pas je een educatieve strategie toe. Merk je dat vrijwilligers geen gebruik kunnen maken van de SABA materialen, omdat die in een teampost liggen? Pas dan een faciliterende strategie toe en optimaliseer de randvoorwaarden. Je maakt gebruik van (een combinatie van) de volgende strategieën (Bijlage 1):

- Informerende strategie
- Educatieve strategie
- Faciliterende strategie
- Motiverende strategie

Er zullen ook beïnvloedende factoren zijn waar je geen invloed op hebt. Hier hoeft je over het algemeen geen strategieën voor in te zetten.

Als je overweegt SABA op afdelings-, locatie- of organisatieniveau te implementeren, dan zul je niet alleen te maken krijgen met mensen die enthousiast zijn over SABA (zoals de 'voorlopers' die je in de werkgroep betrokken hebt), maar ook met 'volgers' die meer stimulans nodig hebben en het graag samen met anderen doen. Ook zijn er de zogenoemde 'achterblijvers', de groep die je niet zomaar meekrijgt in een verandering. De verschillende groepen vragen om verschillende strategieën die je als aanjager kunt inzetten. Voor de 'volgers' en 'achterblijvers' zijn ook de Organisatorische strategie en de Cliëntgerichte strategie van belang.

De strategieën die je bij implementatie van SABA kunt toepassen, zijn toegelicht in Bijlage 1, waarbij we enkele voorbeelden geven afhankelijk van de schaal van implementatie.

Als aanjager maak je dit samen met de werkgroep concreet: bedenk voor elke strategie *wie* verantwoordelijk is, en op *welke momenten* je de strategie het beste in kunt zetten en *hoe*. Is het bijvoorbeeld nodig om een informerende strategie in te zetten bij de implementatie van SABA op het niveau van enkele mensen met dementie en apathie? Dan vind je in de tabel als voorbeeld 'Gezamenlijk de SABA werkwijze bekijken en toelichten, aan de hand van de praatplaat'. Dit zou je kunnen concretiseren naar 'Als aanjager(s) aansluiten bij het eerstvolgende teamoverleg of MDO, en daar toelichting geven over apathie bij dementie, het doel van SABA en de verschillende stappen'.

Stap 5

Implementatieplan maken

Als werkgroep stellen jullie samen een haalbaar plan van aanpak op voor de implementatie en uitvoering van SABA. Dit hoeft niet groots en complex te zijn, het belangrijkste is dat het passend is voor jullie situatie en het doel dat in Stap 2 geformuleerd is. Probeer in het plan van aanpak concreet op te nemen *wat* jullie, *wanneer* en *met wie* gaan doen. Houd hierbij ook rekening met het inplannen van (korte) overleggen om samen te monitoren en evalueren hoe de implementatie verloopt en hoe je kunt zorgen voor borging. Het kan helpen het plan ook visueel te maken, met een tijdlijn erbij.

Het is raadzaam tenminste in het plan op te nemen:

- Waarom het belangrijk is om aandacht te besteden aan het opmerken, onderzoeken, onderbreken en onderhouden/evalueren van apathie van mensen met dementie;
- Welk doel jullie nastreven;
- Of jullie SABA implementeren voor één of enkele mensen met dementie, op afdelingsniveau, locatieniveau of organisatieniveau;
- Hoe de taakverdeling en de samenwerking zijn in de implementatie en in de uitvoering van SABA: wie is waarvoor verantwoordelijk;
- Bij wie de betrokkenen terecht kunnen met vragen of onduidelijkheden rond implementatie en uitvoering;
- En welke personen, wanneer en hoe geïnformeerd moeten worden.

Bij implementatie op afdelings-, locatie- of organisatieniveau heb je te maken met meer betrokkenen. Zeker op organisatieniveau kan het een uitdaging zijn om de hele werkgroep bij elkaar te krijgen. Toch is het verstandig om het plan van aanpak zoveel mogelijk gezamenlijk op te stellen, alle betrokkenen uit de werkgroep moeten het eens zijn met de inhoud.

Het plan van aanpak zal logischerwijs ook uitgebreider zijn bij implementatie op deze schaal. Het is verstandig ook aandacht te besteden aan de implementatiestrategieën die je kunt toepassen bij 'volgers' en 'achterblijvers'.

Stap 6

Implementatie evalueren en bijstellen

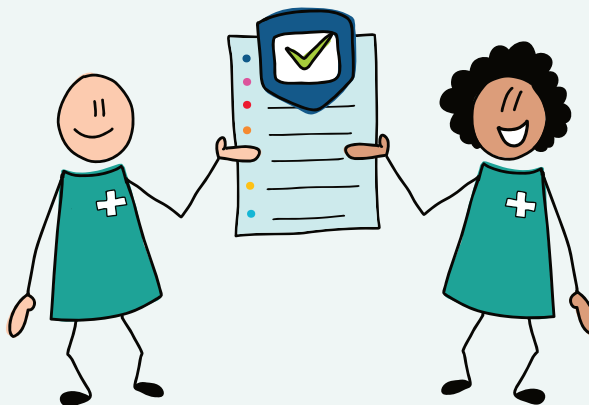
Gedurende Stap 6 gaan de naasten, vrijwilligers en zorgprofessionals aan de slag met SABA. Stem regelmatig - bijvoorbeeld elke maand - met elkaar af hoe de implementatie en uitvoering verlopen. Koppel die evaluatiemomenten idealiter aan bestaande overlegmomenten, zoals een overdracht van de dienst. Pak hiervoor het plan van aanpak erbij en benadruk telkens waarom het belangrijk is aandacht te besteden aan het opmerken, onderzoeken, onderbreken en onderhouden/evalueren van apathie.

Kijk ook nog eens terug naar Stap 3: zijn hier veranderingen in opgetreden die aandacht vragen? Bepaal met elkaar wat jullie, wanneer en met wie gaan doen om de aandachtspunten op te lossen. Terugblikken naar Stap 4 kan hierbij ook helpend zijn. Vergeet vooral ook niet om successen te vieren en te delen met een breder publiek!

Ook als SABA op afdelings-, locatie- of organisatieniveau geïmplementeerd wordt, is monitoring en evaluatie van belang. Plan regelmatig een overleg met de betrokkenen. Bijvoorbeeld elke maand. En deel ook hier de successen!

Stap 7

De verandering borgen

Als jullie als werkgroep SABA succesvol geïmplementeerd hebben, is het niet zo dat het werk als aanjager er op zit. Er zullen telkens nieuwe mensen met dementie zijn, bij wie apathie opgemerkt, onderzocht en onderbroken moet worden. Het echt integreren van een andere werkwijze is bovendien een proces, dat onderhouden moet worden. Voordat jullie als aanjager en werkgroep een stapje terug kunnen doen, is het daarom belangrijk te kijken hoe het werken met SABA geborgd kan worden. Kijk bijvoorbeeld of het opmerken, onderzoeken, onderbreken en onderhouden/evalueren van apathie vast onderdeel kunnen worden in het multidisciplinaire overleg, laat het onderwerp apathie terugkomen op een teamoverleg, pas het werken met SABA in een protocol in en neem scholing over apathie en het werken met SABA op in inwerkprogramma's voor nieuwe medewerkers. Het is ook belangrijk een aandachtsvelder aan te wijzen en daar bekendheid aan te geven.

Deze aandachtsvelder is verantwoordelijk voor het blijvend vragen van aandacht voor apathie bij dementie en voor SABA. Ook beantwoordt de aandachtsvelder vragen van zorgprofessionals, naasten en vrijwilligers.

Heb je SABA op organisatie-, locatie- of organisatieniveau geïmplementeerd, dan is het ook belangrijk om te blijven bewaken of het opmerken, onderzoeken, onderbreken en evalueren van apathie bij mensen met dementie routine is geworden. Zorgprofessionals komen en gaan, ook andere betrokkenen kunnen veranderen. Waar nodig, doorloop je opnieuw relevante implementatiestappen. Het onderwerp apathie periodiek terug laten komen in een afdelingsoverleg, kwaliteitsoverleg of bestuur/managementoverleg kan ook helpend zijn, net als het werken met SABA opnemen als kwaliteitsindicator.

Meer weten?

Wil je meer weten? Kijk dan eens op onderstaande sites voor extra informatie.

- www.ukonnetwerk.nl/tools/saba
- www.zonmw.nl/nl/over-zonmw/impact-versterken/impact-realiseren/implementatie-kennisportaal
- Checklist 'Bevorderende en belemmerende factoren in kaart brengen':
4bc00906-df9e-0473-a521-322f237d45bc
- [stappenplan_2024.pdf](#)

Ben je op zoek naar ondersteuning bij het maken van een plan van aanpak voor de implementatie van SABA in jouw organisatie? Zoek dan contact met de [UKON implementatiecoaches](#) (noem in de onderwerpregel 'Raadpleeg je implementatiecoach'). Ook het volgen van de [training Op weg met implementeren](#) kan een aanrader zijn!

Bijlage 1: Voorbeelden Implementatiestrategieën

Strategie	Doel	Schaal van implementatie	Voorbeeldactie	Materialen
Informerende strategie	Deelnemers informeren over SABA	Enkele mensen met dementie en apathie	Gezamenlijk SABA werkwijze bekijken en toelichten	Praatplaat
		Afdelings-, locatie- of organisatieniveau	Beknopt aandacht besteden aan apathie via intranet/ sociale media/nieuwsbrief van eigen organisatie	Informatiefolder & Animatie
Educatieve strategie	Deelnemers kennis en vaardigheden laten opdoen om SABA toe te passen	Enkele mensen met dementie en apathie	Stimuleren van vergroten van kennis en bewustzijn tijdens vaste overlegmomenten	Handreiking bewonersbespreking Praatplaat Apathie
		Afdelings-, locatie- of organisatieniveau	Themabijeenkomst organiseren	Animatie, e-Modules 'Wat is Apathie?' en 'Actieve Tijd', Praatplaat, Plezierige Activiteiten Plan - Apathie
Faciliterende strategie	De juiste randvoorwaarden scheppen	Enkele mensen met dementie en apathie	Faciliteren van afstemming tussen naasten, vrijwilligers en zorgprofessionals	
		Afdelings-, locatie- of organisatieniveau	Deelnemers toegang geven tot materialen (denk ook aan vrijwilligers)	
Motiverende strategie	Deelnemers interesseren voor SABA en aanzetten tot verandering	Enkele mensen met dementie en apathie	Vieren en delen van successen, deel bijv. mooie ervaringen met SABA	
		Afdelings-, locatie- of organisatieniveau	Voorlopers/aanjagers zoeken op elke afdeling/ locatie	Presentatie 'Organisatie Wijs'
Organisatorische strategie	Processen stroomlijnen en belemmeringen op organisatorisch vlak opheffen	Afdelings-, locatie- of organisatieniveau	Een aandachtsvelder 'Apathie' aanstellen	
Cliëntgerichte strategie	Vergroten van stimulators vanuit naasten, om meer aandacht te besteden aan apathie.	Enkele mensen met dementie en apathie	Faciliteer de naaste(n) om zelf andere naasten en vrijwilligers te betrekken bij de uitvoering van SABA	Informatiefolder, Animatie, Plezierige Activiteiten Plan - Apathie
		Afdelings-, locatie- of organisatieniveau	De cliëntenraad organiseert een themabijeenkomst om naasten alert te maken op apathie en enthousiast te maken voor het werken met SABA.	Informatiefolder, Animatie, e-Module 'Actieve Tijd'

Samen in Actie bij Apathie, doe je mee?